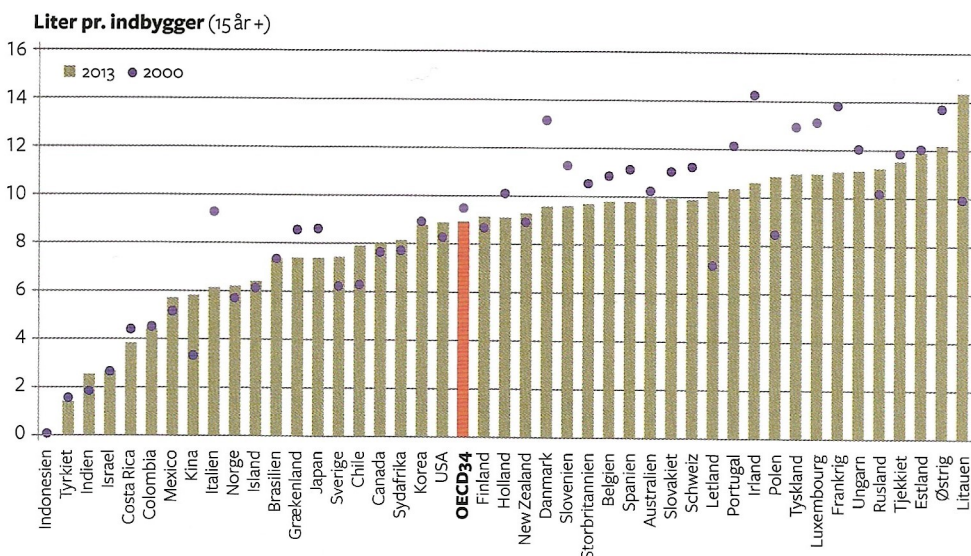

Figur 1.7. Alkoholforbrug blandt unge, år 2000 og 2013 (eller nærmeste år)

Kilde: OECD Health Statistics 2015, <http://dx.doi.org/10.1787/health-data-en>; WHO for ikke OECD-lande.

Figur 1.8. Karakteristika ved Danmark, Norge og Sverige.

Land	Danmark	Norge	Sverige
Købekraft pr. indbygger (2013)*	37.800	55.400	40.900
Religion	Protestantisk/sekulær**	Protestantisk/sekulær	Protestantisk/sekulær
Velfærdsmodel	Universel/ socialdemokratisk	Universel/ socialdemokratisk	Universel/ socialdemokratisk
Salg af alkohol	I detailhandel (almindelig butikshandel).	Statskontrolleret salg i Vin- monopolet (over 4,75 vol.)	Statskontrolleret salg i Sy- stembolaget (over 3,5 vol.)
Alkoholforbrug blandt unge (2013)***	9,5 liter pr. år	6,2 liter pr. år	7,5 liter pr. år

* Målt som købekraftsparitet i US-dollars. CIA World Factbook.

** Sekulær = ikke-religiøs.

*** OECD Health Statistics 2015.

1.5 Hvordan bruger du teori?

Som tidligere nævnt skal du altid benytte faglige begreber, når du laver samfundsfaglige undersøgelser. Egentlige teorier, altså systematiske forklaringer om sammenhænge (se s. 15), spiller også en rolle, men på forskellige måder.

Deduktiv: Betyder, at man tager udgangspunkt i en teori og på baggrund af den tager ud i verden og laver empiriske undersøgelser, hvor man afprøver om teorien holder stik.

Hvis du starter med teorien, kalder man det for en **deduktiv undersøgelse**. For eksempel kunne en mulig forklaring på nogle danske unges høje alkoholforbrug være det, som den tyske ungdomsforsker Thomas Ziehe kalder for potensering: en grænsesøgende risikoadfærd, som skyldes, at det senmoderne samfund blandt andet er kendetegnet ved en opløsning af faste rammer og orienteringspunkter.

I deduktive undersøgelser handler det om at afprøve en eksisterende teori i en undersøgelse. Blicher teoriens påstande afkræftet, når du tester teorien på virkeligheden? Hvis teorien „overlever“ at blive prøvet af, har du vist, at det stadig er en holdbar teori, og det er ifølge nogle samfundsvidenskabsfolk (blandt andre David Easton, se s. 16) et mål i sig selv.

Opgave: Problemformulering med teori

- Omformulér følgende spørgsmål, så Thomas Ziehes begreb „potensering“ indgår i sætningen:

Hvad kan forklare danske unges høje alkoholforbrug?

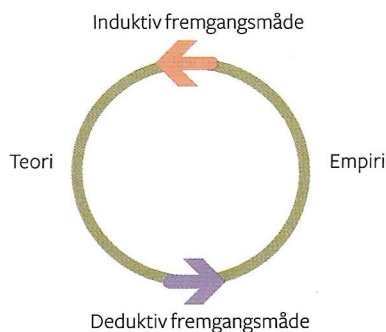
Induktiv: Betyder, at man tager udgangspunkt i empirien (virkeligheden) og på baggrund af den udvikler en teori eller et nyt begreb til at forklare virkeligheden.

Hypotese: Påstand om en mulig årsagsforklaring, som kan testes.

Men du kan også starte omvendt, altså uden en teori. Hvis du forsøger at besvare din opgave eller din problemformulering ved at indsamle data, men uden en indledende teori, kan du på den baggrund selv prøve at udvikle en ny teori. Det kalder man at arbejde **induktivt**. Det er dog de færreste, der udvikler egentlige nye teorier. De fleste arbejder deduktivt, fordi det er meget vanskeligt og tidskrævende at udforme en ny teori. Selv de fleste forskere på universiteterne arbejder ved at anvende og teste eksisterende teorier, selv om det er forskelligt, hvor meget de lader teorierne styre deres undersøgelser.

I praksis er mange undersøgelser dog en blanding. En induktiv proces kan for eksempel være, at du først laver en empirisk undersøgelse og derefter finder en allerede kendt teori, der kan bruges til at forklare resultatet af din undersøgelse. Forskellene på induktiv og deduktiv fremgangsmåde er illustreret i figur 1.9.

Figur 1.9. Induktiv og deduktiv fremgangsmåde

Hypoteser

Man opstiller ofte **hypoteser** i samfundsfaglige undersøgelser. Hypoteserne er påstande om en mulig årsagsforklaring, som du kan teste ved at undersøge det nærmere. For eksempel kunne en hypotese være: *Danske unge drikker mere end unge i de andre nordiske lande, fordi de har lettere adgang til alkohol.* Læg mærke til, at hypo-

tesen ikke er formuleret som et spørgsmål, men en påstand om en sammenhæng, der altså skal testes. En hypotese består typisk af to dele, der hænger sammen, så hvis man „skruer“ på den ene del, så påvirkes den anden del. Hvis man i hypotesen ovenfor ændrer adgangen til alkohol, vil man således også have en forventning om, at første del af hypotesen ændrer sig – nemlig danske unges forbrug af alkohol. Der er altså altid en sammenhæng mellem hypotesens dele (det vil sige kausalitet mellem hypotesens variable, se forklaring i næste afsnit).

Hypoteserne kommer dog ikke ud af det blå. Hvis du arbejder deduktivt, vil den teori, du benytter dig af, ofte have forslag til forklaringer (teorier er jo netop systematiske påstande om sammenhænge). Hypoteser indeholder derfor gerne fagbegreber.

Hvis du arbejder induktivt, kan du formulere en hypotese med udgangspunkt i nogle data. Hvis flere efterfølgende undersøgelser bekræfter din hypotese, kan du formulere en egentlig teori.

At formulere hypoteser er en skriftlig eksamensgenre i samfundsfag. Det kan du læse om i kapitel 10.

Opgave: Opstil hypoteser

1. Opstil ved brug af Thomas Ziehes begreb potensering en hypotese om, hvad der kan forklare unges alkoholforbrug.
2. Opstil på grundlag af tabel 1.1 s. 22 og interviewene på s. 23 en eller flere hypoteser, der forklarer danske unges alkoholforbrug.

Årsag og virkning: Uafhængige og afhængige variable

Variabel: En egenskab ved det, du undersøger.

Afhængig variabel:

Den variabel hvis størrelse eller udfald er bestemt af en eller andre variable.

Uafhængig variabel:

Den variabel, hvis størrelse eller udfald er bestemmende for størrelsen eller udfaldet af andre variable.

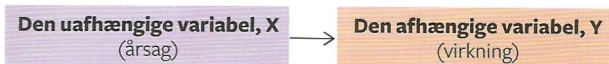
Grænsesøgende adfærd i det senmoderne samfund kan være én forklaring på danske unges alkoholforbrug, men der kunne som nævnt også være andre, som for eksempel let adgang til alkohol (sammenlignet med lande, hvor staten regulerer i højere grad). I samfundsfaglige undersøgelser kalder vi de forskellige forhold for **variable**.

Det, du ønsker at forklare, kalder vi også for den **afhængige variabel** (benævnt *y*), fordi den afhænger (påvirkes) af noget andet. I vores eksempel er den afhængige variabel danske unges alkoholforbrug. De forskellige faktorer, der kan påvirke den afhængige variabel, kaldes også for **uafhængige variable**. Man kan også sige, at den uafhængige variabel er årsagen, og den afhængige variabel er virkningen. Forholdet mellem de to variable er illustreret i

figur 1.10.

I en samfundsfaglig undersøgelse, hvor man leder efter en årsagsforklaring, er det nødvendigt

Figur 1.10. Den uafhængige og den afhængige variabel

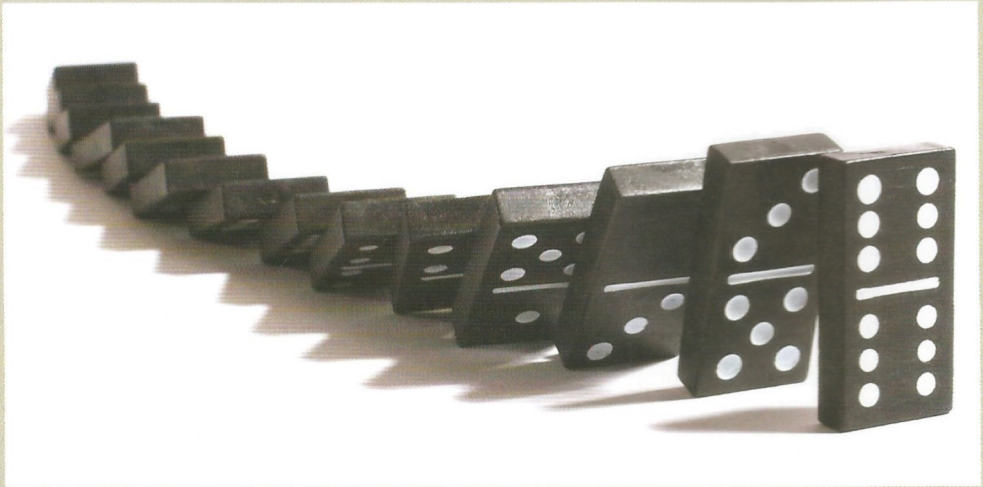

Intervenerende

variabel: En variabel udefra, som man ikke har undersøgt, men som påvirker undersøgelsen og reelt er uafhængig variabel.

at kunne argumentere for, at man har fundet en uafhængig variabel, der påvirker den afhængige variabel. Men det er også altid nødvendigt at gøre sig overvejelser om, hvorvidt der også kan være andre mulige forklaringer end netop den uafhængige variabel, som man vælger at undersøge. Hvis en variabel udefra påvirker ens undersøgelse, så angiver man den som 'z' og kalder den en **intervenerende variabel**. I vores tilfælde kunne intervenserende variable, der forklarer danske unges alkoholforbrug, være en høj SU, en svag afholdsbevægelse og meget mere.

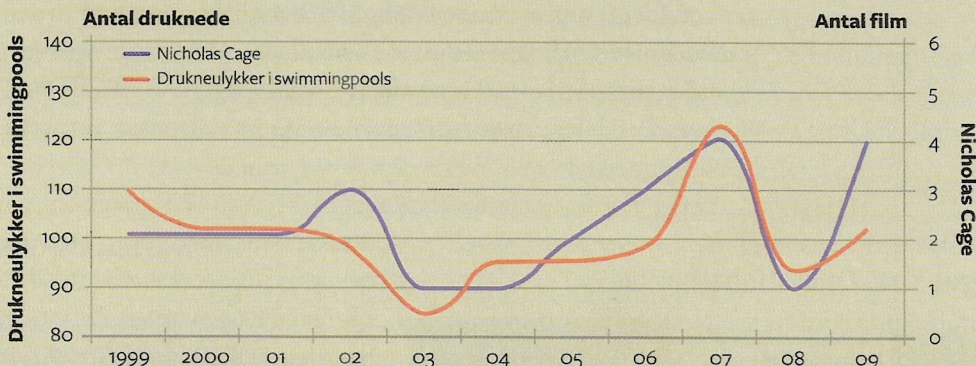
Korrelation og kausalitet

At ting sker på samme tid eller umiddelbart efter hinanden, betyder ikke nødvendigvis, at der er en sammenhæng imellem dem. Det er derfor vigtigt at skelne mellem korrelation (samvariation) og egentlig kausalitet (årsagssammenhæng).

Når to variable stiger og falder på samme tid, taler man om korrelation eller samvariation. Det kan skyldes, at ændringen i den ene variabel er årsag til ændringen i den anden (i så fald er der tale om kausalitet eller årsagssammenhæng), men det behøver ikke at være tilfældet. Hvis der forekommer samvariation mellem to variable, uden at de har noget med hinanden at gøre, kan det give anledning til misforståelser. Hvis fødselstallet i Danmark falder, samtidig med at der bliver observeret færre storke, kan det næppe ses som bevis på, at storken kommer med børnene! En sammenhæng, der fører til fejlagtige konklusioner, kaldes for *spuriøs*: Enten er variabelnes udsving tilfældige, eller også påvirkes de begge af en tredje, intervenserende variabel. For eksempel fører urbanisering (at folk flytter fra land til by) til færre fødsler (folk i byen får færre børn end folk på landet), og i byerne er der også færre storke, end der er på landet. Der var med andre ord en intervenserende variabel bag fødselstallet i form af urbanisering – ikke storke. >>

Figur 1.11. Antallet af personer der drukner i swimmingpools korreleret med antal film, som skuespilleren Nicolas Cage optræder i.

Den amerikanske studerende Tyler Vigen har samlet en række underholdende eksempler på spurjse sammenhænge. Se flere på: <http://www.tylervigen.com/spurious-correlations>

1.6 Hvordan operationaliserer man sin undersøgelse?

Når du i en undersøgelse skal spørge folk, er det afgørende, at de forstår, hvad du mener, og derfor faktisk svarer på det, som du vil have dem til at svare på. Det kan være en udfordring, når din samfundsfaglige undersøgelse inddrager samfundsfaglige teorier og fagbegreber, som måske ikke er en del af hverdagssproget. Uanset hvilken metode du benytter, skal du derfor **operationalisere** dine teoretiske spørgsmål til mere jordnære spørgsmål. Mere præcist skal spørgsmålene kunne forstås af de personer, du skal interviewe, eller som skal svare på din spørgeskemaundersøgelse.

Operationalisering foregår på denne måde: På baggrund af din problemformulering skal du først opstille en række teoretiske spørgsmål, som du ønsker svar på i din undersøgelse. De skal derefter 'oversættes' til hverdagsprog, det vil sige operationaliseres.

Operationaliseringen er vigtig, fordi den bygger bro mellem de teoretiske spørgsmål og de faktiske spørgsmål. Hvis operationaliseringen er god, styrker det **validiteten** i din undersøgelse. Det vil sige, at du måler det, som du ønsker at måle, og ikke noget helt andet. Et eksempel kunne være, at du vil undersøge nogle personers sociale baggrund. Det har betydning, hvordan du vælger at måle en persons sociale baggrund. Du kan for eksempel spørge om forældrenes uddannelse. Det er ikke ligegyldigt, om du vælger at spørge om mors uddannelse, fars ud-

Operationalisere:
At gøre målelig.

Validitet: At en undersøgelse faktisk måler det, man ønsker at måle.

dannelse eller den forælder, der har den højest afsluttede uddannelse. Hvis du spørger om fars uddannelse, og den for eksempel er væsentlig kortere end morens, så giver det et misvisende billede af den person, der udfylder spørgeskemaet, i forhold til hvis du havde spurgt til den forælder med den højest afsluttede uddannelse. Man kunne også vælge en anden tilgang til at måle en persons sociale baggrund, nemlig familiens indkomst eller måske familieforhold såsom skilsmisse, kernefamilie eller lignende.

Der er ikke rigtige og forkerte svar på, hvad du skal spørge om, når du skal undersøge noget. Men det er vigtigt nøje at overveje, hvad du spørger om og hvordan, det vil sige hvordan du bedst operationaliserer dine spørgsmål.

Figur 1.12. Operationalisering

Se i skemaet nedenfor et eksempel på, hvordan du kan opstille operationaliseringen i et metodeafsnit.

Teoretiske spørgsmål	Operationaliserede spørgsmål
Social baggrund	Hvad er fars uddannelse? Hvad er mors uddannelse? Hvad er forældrenes højeste afsluttede uddannelse? Hvad er husstandens indkomst? Hvordan er familiens interne forhold? Kernefamilie, skilsmissecelle, sammensat familie, soloforældre og så videre. ...

1.7 Hvordan kan samfundsfag bruges til problemløsning?

Som nævnt bruges samfundsvidenskab ikke kun til at undersøge samfundet med, men også til at finde løsninger på samfundsmæssige udfordringer. Samfundsvidenskab giver indsigt i, hvordan og hvorfor samfundet udvikler sig, som det gør, og redskaber til at undersøge det med. Hvad er de bagvedliggende årsager til et samfundsproblem? Nogle gange kan samfundsvidenskaberne pege på risici ved politiske beslutninger eller en udvikling, der er i gang, og på den måde være med til at forudsige problemer, før de opstår. Samfundsvidenskaberne kan også være med til at udpege mulige løsninger. Derfor kan man sige, at de samfundsvidenskabelige uddannelser på universiteterne uddanner problemløsere: Hvilke politiske, økonomiske og sociologiske forklaringer kan vi give på et samfundsproblem? Har vi teoretiske forklaringer,